

Interview met mevrouw L.A. Eichhorn op 22-03-2017

I-1: We beginnen maar bij het begin. Mag ik uw naam weten, en uw adres?

G: Ja. Mijn naam is Lies Eichhorn; dat is mijn meisjesnaam.[Louise Adriana, geb. 13-12-1935]

I-1: En waar bent u geboren?

G: Ik ben geboren in Leiden in een ziekenhuis. Ik denk Diaconessenhuis toen nog. En ik heb vanaf mijn geboorte gewoond op de Haarlemmerstraat 43a in Leiden, tot ik mijn eerste, echte baan had en dat was in Hilversum, en dat was in 1956.

I-1: Heeft u broers en zussen?

G: Ik heb één zus, en die is vijf jaar ouder dan ik.[Johanna Janna (Ans), geb. 24-4-1931]

I-1: Hoe was uw kindertijd? Kunt u daar iets over vertellen, over uw kleuterjaren?

G: Jawel. Ik was van de echte kleuterschool naar... Die was aan de overkant. En wij zijn van huis uit Remonstrant. Maar d'r was geen remonstrantse kleuterschool. En aan de overkant, daar was de kleuterschool van de nonnetjes. Een vrouwenklooster heette dat, geloof ik, vroeger. En daar heb ik dus op een katholieke kleuterschool gezeten. Heel bijzonder! Ik heb er ook nog wel goeie herinneringen aan. Met een hèle lieve hoofdzuster, in uniform [habijt]. En wat me daar vooral van is bijgebleven, dat is dat ze zo nu en dan naar de katholieke kerk gingen, op de... De Hartebrugkerk, een eindje verder. En al die kinderen wisten wat ze daar moesten doen, toen ze binnenkwamen. Dan moest je wijwater, geloof ik, doen en dat wist ik niet. Was heel apart, hè? En verder was het een fijne school, want het was een Montessori kleuterschool. [RK MULO-school voor meisjes, Haarlemmerstraat 32-34]

I-1: In die tijd al?

G: Ja, want dat is 100 jaar geleden begonnen. En dat, eh... Heel, heel prettig! De grote kinderen helpen de kleintjes. Ik weet nog alles wat ik er leerde: dat je met je vingers over het schuurpapier moest, om letters te leren schrijven. Allemaal voordat je dus naar de lagere school ging dan.

I-1: En daar heeft u twee jaar op gezeten?

G: Ja, daar heb ik... Ik denk van vier tot zes.

I-1: En bent u ook een beetje gediscrimineerd, omdat u niet wist hoe u zich moest gedragen in de kerk?

G: Nee, d'r is dan wel gekeken van waarom ik dat niet wist, maar dat was alles. Ik heb daar geen... Helemaal niet, nee. Maar het was er toch wel meer gemengd, denk ik. Want het was

natuurlijk net oorlogstijd, vlak voor de oorlog dus. En men ging nog niet naar de kleuterschool ook, over het algemeen.

I-1: Maar nonnen, nonnenschool, had toch bepaalde gewoonten? Ze waren erg godsdienstig. Moest u ook allerlei godsdienstige liedjes leren?

G: Ja, maar niet veel, maar ... Nee, niet speciaal.

I-1: Kreeg u Bijbelverhalen?

G: Weet ik niet meer. (Lacht). Nee, weet ik niet meer.

I-1: Maar over het algemeen was het een prettige tijd voor u?

G: Ja, geen enkel probleem mee gehad.

I-1: En na schooltijd, hoe was het dan in, eh, waar u woonde? Kon u buiten spelen?

G: Nee, nou ja, meer dan nu natuurlijk. Op de Haarlemmerstraat, echt buiten, dat kon helemaal niet. Daar reed de Gele Tram, echt beneden ons huis. Kon ik bijna op springen, als het zou moeten. En kun je je voorstellen hoe breed die is. Aan twee kanten waren d'r rails en was een stoepje. Nee, buiten spelen kon niet.

I-1: En ook niet... Had u een tuin, daar achter waar u woonde?

G: Nee.

I-1: Dus na schooltijd moest u binnenblijven?

G: Ja. Maar dan ging mijn moeder wel met me naar de Leidse Hout wandelen. Weet ik ook nog wel.

I-1: En uw lagereschooltijd, waar heeft u die doorgebracht?

G: De openbare school, ja, aan de Aalmarkt. Dat is dus over de brug richting Stadhuis, zal ik maar zeggen. En dat was een opleidingsschool, een goeie, gedisciplineerde opleidingsschool.

I-1: Was dat de witte school, die waar nu winkels in gevestigd zijn?

G: Klopt. Hij heet nu Lucas van Leyden-school. En hij is geplaatst naar de buurt aan de overkant van ons. De Kooi, nee, de Camp, waar dat klooster geweest is. Daar zit dan nu.... Waar het Elisabeth ziekenhuis, gasthuis, is. Daar zit ie nu, volgens mij, die Lucas van Leyden-school.

I-1: Dat zou ik niet weten. De lagere school, was dat een gemengde school?

G: Ja.

I-1: Jongens, meisjes in één klas?

G: Helemaal gemengd.

I-1: Gemengd gymmen?

G: Ja, ja. Ik kan me niet herinneren dat het apart was. Nee, zeker niet.

I-1: En die school duurde zes jaren?

G: Ja.

I-1: En hoe heeft u die tijd ervaren?

G: Prettig! Een paar vriendinnen. Van de jongetjes weet ik niet zoveel meer. Als ik de foto's nog zie, dan weet ik nog wel wie ze zijn, maar daar speelde je niet echt mee. Maar het was natuurlijk nog helemaal oorlogstijd. Van mijn vijfde tot mijn tiende was het oorlog en toen zat ik daar op school.

I-1: Leerde u ook bepaald gedrag? Wat u zou moeten doen als er een bepaalde calamiteit was, als er bepaalde problemen waren?

G: Nee, nee.

I-1: Die lagere school had net als een normale bepaalde vakken, maar gaven ze ook iets extra's? Muziekles?

G: Dat weet ik niet of dat extra was. Ik weet wel dat we... Op woensdag kon je Franse les krijgen, en dat was dan na schooltijd van de andere kinderen, van twaalf tot één. En ik herinner me als kind dat ik op straat liep om één uur, uit school. En dat ik dacht: nu kan iedereen zien dat ik Frans leer! (Lacht).

I-1: (Lacht) Wat leuk!

G: Rare herinneringen heb je wel, hè? En het laatste jaar zijn we geëvacueerd naar de school aan de Boommarkt. Dat is waar nu de Webster University in zit.

I-1: O, die school. Ja.

G: Maar waarom dat was, weet ik ook niet meer.

I-2: Heeft u die..., eh. U was op de Lagere School in oorlogstijd. Heeft u wel gewoon de leerjaren gewoon steeds les gehad of is dat nog onderbroken geweest?

G: Nee, niet echt. Nee, nee.

I-1: Na uw lagereschooltijd, heeft u toen doorgeleerd?

G: Ja, toen... Dat was een opleidingsschool voor de middelbare school. En toen ben ik naar de - het heette jongens-H.B.S.- gegaan. De gemeentelijke H.B.S. met vijfjarige opleiding. En dat was op de Burggravenlaan waar nu het "Bona" (= Bonaventura College) zit. En ik koos daarvoor, want alle andere meisjes gingen naar de M.M.S. Maar ik wou niet alleen maar met meisjes. Ik wou ook bij jongens zitten. Dus het gevolg was dat we klassen hadden met vijf, zes meisjes en verder jongens. En dat beviel me wel erg goed.

I-1: En uw ouders die vonden dat goed, dat u zelf die keuze maakte?

G: Ja, ja.

I-1: En hoe ging u daar naar toe?

G: Fietsen. Ik kreeg een fiets toen ik twaalf was, om naar school te kunnen fietsen. Ja, dat ging...

I-1: De jongens-H.B.S., of meisjes-H.B.S., was vijf jaar. Mocht u daarna ook nog verder leren?

G: Ja, maar ik ben in de vierde... Je mocht na de derde kiezen of je A of B deed. En ik was eigenwijs, ik heb de B-kant gekozen, want dat vond ik ook weer stoerder. Maar ik heb helemaal geen aanleg voor rekenen en zo, dus dat ging fout. Ik ben echt een A-mens. En toen ben ik er af gegaan en ben ik naar de Haanstra Kweekschool gegaan.

I-1: Mocht dat zomaar? Midden in de cursus?

G: Nee, dat was na het jaar, toen ik bleef zitten.

I-1: O, dat kon? Je kon.... U bleef zitten en u kon overstappen naar de Haanstra.....?

G: Ja, daar was een driejarige H.B.S. of een M.U.L.O. toen genoeg om naar toe te gaan. En waarom ik dat gekozen heb? Ja, achteraf had ik misschien alles anders moeten doen, maar dat heeft iedereen. (Lacht).

I-1: En die ... Hoe lang duurde die cursus op de Haanstra?

G: Drie jaar.

I-1: Hoe was uw tijd als tiener? Het was na de oorlog al.

G: Ja.

I-1: Hoe was die tijd toen? Wat mocht u allemaal van uw ouders? Mocht u uitgaan?

G: Ja. Maar ik had een zusje wat vijf jaar ouder is en die mocht veel minder dan ik. Zij had de kooltjes uit het vuur gehaald. Dat verwijt ze me nu nog! "Jij mocht alles en ik mocht niks!" Nou, ja, alles! Uitgaan. Alles was goed. Nee, ik ben heel vrij opgevoed.

I-1: En ging u naar sportverenigingen?

G: Ja.

I-1: Heeft u zwemmen geleerd?

G: Zwemmen, ja, natuurlijk! In de "Overdekte"; dat hoorde er helemaal bij. Aan het eind van de Haarlemmerstraat was het overdekte zwembad.

Muziekles, pianoles, had ik. En tennis. In de zomer, in de winter weet ik eigenlijk niet. Nee. Nee, niet persé. Ik heb volleybal gedaan op school. Maar niet echt één vereniging, zoals ze tegenwoordig hebben.

I-1: Maar u kon met vrienden, vriendinnen, naar dansavonden, de bioscoop ...

G: Dansles en bioscoop, ja, allemaal.

I-1: En hoe waren de vakanties?

G: O, wat goed! In het begin met de ouders. Als kinderen dus met de hele familie. Een maand een huisje in Noordwijk aan Zee. Dat was echt uit, hè? Een hele maand! En vrij snel mocht ik met kinderkampen mee. Eerst met mijn zusje samen. Vrij kort na de oorlog, in Nunspeet. En later... Ja, padvinderij. Dat was eigenlijk mijn jeugdtijd. Als kabouter zelfs al, en later als padvindster. En dan ging je ook met kampen mee.

I-1: En waren dat dan Reformatorische kampen?

G: Nee, nee. Padvinderij was neutraal.

I-1: Dus neutraal. Dus uw ouders hingen niet zo zeer... Die hielden niet zo vast aan dat Reformatorische? Die waren wat breder van opvatting?

G: Ja, maar Remonstrants is heel vrij!

I-1: Vrij geloof?

G: Heel vrij geloof, ja. Mijn vader was van huis uit hervormd, maar die is met mijn moeder meegegaan naar de Remonstrantse Kerk. Maar die hadden geen kampen. Ik ben wel één keer - ik denk toen ik zeventien was - een zeilkamp van de, hoe heette dat, de vrijzinnige jeugd, VCJC, vrijzinnige christelijke jeugdcentrale. En dat was gemengd. Dat was wel... Toen mocht ik ook. Een meisje van zestien, zeventien.

I-1: Dat was goed in die tijd, ja. De oorlogstijd. U was nog heel klein, heel jong, toen de oorlog begon, maar heeft u nog herinneringen d'r aan, en hoe heeft u die tijd ervaren? En de tijd daarna? Het zijn wel weer teveel vragen, maar we beginnen maar. Wat weet u nog van de oorlog?

G: Ik weet dat ie uitgebroken is, want dat mijn vader mij... Ik zie me nog lopen. In de Haarlemmerstraat bracht hij me naar dat kleuterschooltje aan de overkant. En toen kwamen achter ons van die soldaten door de Haarlemmerstraat lopen. Dat moet dus echt 10 mei geweest zijn. En dat was wel indrukwekkend.

We hebben een..., hoe heet dat, inkwartiering gehad van jonge Duitse soldaten. En die waren zo aardig! Die namen mij mee op een woensdagmiddag naar de Lammermarkt, naar de beestjes kijken, als ze toch niks te doen hadden. Als kind weet je dat natuurlijk niet, dat dat niet goed is.

I-1: Moest dat, die inkwartiering? Dat werd opgelegd door de Duitsers?

G: Ja.

I-1: En wat was dan de functie van die soldaten?

G: Die moesten toch ergens slapen. (Lacht). Maar hoe lang het was, weet ik niet meer. Hoe lang ze geweest zijn.

I-1: Maar er was hier een kazerne!

G: Ja, kennelijk. Ik weet eigenlijk niet waarom. Nee, dat weet ik niet. Dat was je als kind ook niet gevraagd natuurlijk.

I-1: Hoe was het met de voedselvoorziening?

G: Dat was... Nou, ik heb geen honger gehad, maar het was wel heel magertjes! Ik herinner me een paar dingen daarvan. Ik herinner me dat ik de boterham ging smeren, een bruine boterham. Ja, jam was het niet, maar een soort sap daar op. En de tulpenbollen herinner ik me, waarvan ik op één keer nog weet dat... We aten ze, maar ik vond het ècht niet lekker, dus ik heb ze niet gegeten. En de hele familie werd ziek, behalve ik! (Lacht). Dat ligt toch vèèl te zwaar op je maag.

En ik herinner me dat we... het vooral thuis 's avonds heel gezellig was. Want je moest verduisteren en niemand mocht naar buiten, dus je was altijd met je gezin bij elkaar. Mijn moeder kon piano spelen en dat deed ze graag. En dan zongen we er bij. En in de donkere kamer boven lagen we allemaal maar op of in bed. En dan ging mijn vader allemaal spelletjes bedenken. Van: ik zie, ik zie wat jij niet ziet. Of dat soort dingen. Om je bezig te houden, maar toch ook ... Het was echt wel gezellig met elkaar.

I-1: Was er nog genoeg verlichting? Lampverlichting, in de kamer.

G: Ik kan me niet herinneren dat.....

I-1: Geen gebrek aan gehad?

G: Nee, geloof ik niet.

I-1: En hoe was het met de kleding? Was dat altijd nog verkrijgbaar?

G: Op het laatst ook niet meer want ... Ik moest op klompen lopen, omdat je geen schoenen meer had. En je hebt natuurlijk groeiende voeten. Hoe ik aan de klompen kwam, weet ik niet, maar ik denk via de klanten van mijn vader. En ik heb ook nog bulten op m'n wreef, van die klompen die op je bot schuurden. En daar herinner ik me ook van: een hèle koude winter dat ik op die klompen naar school moest lopen. En dat ging niet, want de sneeuw blijft er onder kleven. En dan wordt het alleen maar een hogere punt en dan val je om.

I-1: Een bult, ja.

G: Het zijn maar hele korte dingen die je nog ziet. Ik zie ook nog voor me de zaterdagavond. De badavond. Dan werd er een ... We hadden zo'n potkacheltje, één kacheltje nog wel, met

halverwege een warm stuk, maar op de potkachel zelf werd daar dan een kan gezet en dan werd er even warm water gemaakt. Een teil. En dan mochten de kinderen eerst, en Pa en Ma werden daarna via die teil gewassen. (Lacht).(onverstaanbaar). Dat zie ik ook nog voor me.

I-1: Heeft u als herinnering aan de oorlogstijd een gevoel van gebrek, of ook een gevoel van: “Ik heb niet zoveel gemist”?

G: Gebrek niet echt. Want ik zag dat er veel erger was. En we boften toch nog - dat besepte ik wel - omdat wij een grote voorraad hadden aan textielmateriaal. En de boeren wilden dat hebben, dus die kwamen met eten bij ons om te ruilen. Dus echt eetgebrek herinner ik me niet. Kleding wel, maar dat hoorde toch ook bij de eenvoudige manier van opvoeden. Je kreeg niet elke keer een nieuwe jas. Ja, als je er uit gegroeid was wel. En ik kreeg de afdankertjes van mijn zusje. Dus dat herinner ik mij ook niet echt.

I-1: Dus het was voor u niet echt een problematische tijd?

G: Nee. Nou ja, ik was bij een vriendinnetje, aan de Apothekersdijk, achter ons. Dat was mijn beste vriendin en daar speelde ik boven. En toen keken we uit het raam. Toen werd er aan de overkant, onder ons vandaan, aan de overkant iemand doodgeschoten. Dat maakt natuurlijk wel indruk.[Irawan Soejono, 13-1-1945?]

I-1: Ja, dat is zeker.

I-2: Is uw vader nog opgepakt geweest, of heeft hij ondergedoken gezeten? Of is hij te werk gesteld geweest in Duitsland?

G: Nee, hij heeft vrijwilligerswerk gedaan. Ik weet niet precies hoe die er uit is kunnen blijven. Hij heeft ... Wat ik ook nog zie, dat hij meegeholpen heeft met het verzamelen van voedsel bij de voedseldropping. Dus dat zal wel een burgerinitiatief geweest zijn, waar hij actief in was. We hebben geen onderduikers gehad, voor zover ik weet. Maar wel heel veel geheime papieren en een radio waar iedereen naar kwam luisteren. De vrienden van de overkant, die kwamen daar ook luisteren. Maar als kind mocht ik daar natuurlijk niks van zeggen allemaal.

I-2: Kunt u zich de bevrijding herinneren?

G: Ja.

I-2: Ja? Wat heeft u daar voor herinnering aan, de bevrijding van Leiden?

G: Ook weer van huis uit. Mijn vader, die had toch weer dingen bewaard. Die had allemaal speldjes gemaakt met een oranje dingetje d'r op. Die had ie in een doosje zitten. En in het portiek, heette dat, voor de ingang van de zaak, daar deelde ie aan iedereen speldjes uit met een oranje dingetje erop. Dat doosje heb ik nog ergens. En dan natuurlijk het juichen. Ja, dat was natuurlijk wel heel fijn! Het was echt feest, dat kon ik wel merken.

I-1: Uw vader hielp mee met de voedseldroppings, om dat te verdelen. Was dat.... Moest hij naar een centraal punt? Ja, u was nog maar een kind, dus u zult zich dat niet allemaal herinneren.

G: In Valkenburg. We konden uit het raam - wij hadden een vrij hoog pand - uit het raam konden wij die vliegtuigen zien en konden we het zien vallen. En, nou ja, daar was mijn vader dan bij om dat te gaan verdelen. Wittebrood uit Zweden.

I-1: Was dat echt wittebrood? Of was dat meel?

G: Nou, voor mij was het brood.

I-1: Wittebrood ja, en dat werd niet naar een centraal punt gebracht, eerst?

G: Ik denk het wel. Ik denk dat hij het daar gewoon moest rapen van de ... van de weilanden. Ik denk bij het vliegveld. En ik herinner me ook nog wel goed de bombardementen op het station.

I-1: Daar is veel vernield?

G: Ja. En het was gebeurd, toen was ik thuis. En als kind - ik was dus toen negen of tien - ben ik er naartoe gegaan en dat had ik niet gezegd thuis. En toen is mijn vader me gaan zoeken en die vond me inderdaad daar bij de bombardementen kijken. Mocht ik ook.... (onverstaanbaar). Verschrikkelijk boos was ie op me dat ik dat gedaan had, want even later werd er opnieuw gebombardeerd.

I-1: Twee bombardementen achter elkaar?

G: Ze kwamen weer terug, ja. Nou, dat zijn toch een heleboel herinneringen, hè (allen lachen).

I-1: Ja, daar zijn ook mensen bij omgekomen, bij dat.....

G: Ja, daar moest mijn vader ook helpen, maar waarom weet ik niet.

I-1: Maar gingen de verenigingen, als u lid was van clubs, ging dat gewoon nog door in de oorlog?

G: Ik denk het niet. Nee, nee, volgens mij zijn die meer van na de oorlog. Ja, ik kreeg pianoles aan huis, maar goed, dat is simpel. Maar verder

I-1: Maar dat ging wel door?

G: Ja, een oudere mijnheer.

I-1: In ons voorgesprek vertelde u over de zaak van uw ouders, de "Katoenbaal". Was dat een zaak die uw vader zelf opgezet heeft?

G: Nee, hij was bij mijn weten de derde eigenaar. Hij had van z'n zwager ... had hem er bij gehaald en hij heeft het later aan hem overgedaan. En het was een groothandel in textiel, maar

heel variabel. Lakens, dekens. Nou ja, eigenlijk alle fabrieken die in Leiden stonden, daar kocht hij van in. Wol, sokken. En zijn klanten waren de gewone winkeliers in Leiden en alle dorpen er omheen. [A.J.F. Eichhorn was adjunct-directeur van de N.V. Textielgoederen-Handel-Maatschappij “De Katoenbaal”, v/h N. Kloots, Haarlemmerstraat 43-45]

I-1: Dus van de wolle...de wollegarensfabrieken kocht hij in, van de... ja, alles wat hier....

G: Van Wijk, Clos en Leembruggen.

I-1: Maar ik neem aan dat hij toch wel ergens anders spullen kocht?

G: Later wel, want in de jaren zeventig, toen mijn vader zo'n beetje stopte, toen was hij met nog vijf anderen uit het land... hadden ze een inkoopcombinatie, in Amsterdam. Dat heette “De Vijf Vliegen”. En die kochten dus gezamenlijk in van fabrieken buiten Leiden.

I-1: Uw vader, heeft ie een opleiding gevolgd in de textiel?

G: Nee. Hij was gemeenteambtenaar.[in 1930 hulpklerk ter Secretarie] Hij zou, volgens zijn eigen verhalen vroeger, zou hij gemeentesecretaris geworden zijn, of zelfs wel burgemeester. Zo'n type was het ook wel.

I-1: Hij had flair?

G: Nee, hij was heel bescheiden, maar wel heel ... ja, gedreven als ie wat deed. Hij is ook ruim dertig jaar secretaris van de voetbalvereniging geweest, van de ASC. Heel geliefd was ie.

I-1: Maar als uw vader op de gemeente werkte, hoe komt ie er dan bij om een hele andere stap te gaan doen, om heel ander werk te gaan doen?

G: Om z'n zuster te helpen. Die zuster was vijftien jaar ouder. Die heeft hem helemaal opgevoed. En hij was niet het type om te verkopen, helemaal niet! Hij heeft zich ook best vaak laten verleiden om maar dingen te doen, nee... om dingen te goedkoop te verkopen. Of laten misleiden is, denk ik, het goeie woord.[Adriana Eichhorn, geb. 2-4-1888 te Charlois, tr. 31-5-1911 Leiden Theodorus Jacobus Genet]

I-1: Maar uw vader, die werkte. Hij is een beetje opgevoed door uw zus (moet zijn: zijn zus). Die hadden die zaak dus in de Haarlemmerstraat. En hij kwam daar bij. Moest ie dan ook geen eigen geld inbrengen? Er waren bezittingen, d'r was een pand.

G: Nee. Dat had die oom (echtgenoot van zus van vader) allemaal. Hij heeft het gewoon geërfd.

I-1: Op jonge leeftijd al?

G: Nee, hij hoefde niks te betalen om er in... Hij kwam als oudste bediende, misschien, binnen. Compagnon heette dat. Nee, ik kan me niet herinneren dat hij daarvoor moest betalen.

I-1: En woonde uw oom, of zus (moet zijn: tante) boven de winkel?

G: Nee. Toen... nee. Waar woonde die dan toen? Dan moet ik even nadenken. Dat weet ik eigenlijk niet. Hij is, in ieder geval toen wij er woonden, toen hadden zij al - ze waren wel vermogend - zijn ze buiten gaan wonen, zoals dat heette. En dat was voorbij het station. Daar was "buiten", en dat was toen nog Oegstgeest, de Rijnsburgerweg. Waar het terrein van Bosman nu is, daar tegenover. Dat was ook echt buiten.[Rijnsburgerweg 123]

I-1: Tegenover die verpleegstersflat?

G: Ja. En heel mooie... een mooie villa.

I-1: Daar woonden ze. En gingen ze iedere dag naar de Haarlemmerstraat om daar te verkopen?

G: Ja.

I-1: En deden ze dat als echtpaar of apart?

G: Van die oom herinner ik me niet veel, want die is in '48 overleden.[27-10-1952] Dus toen was ik twaalf of dertien. Maar die tante dat weet ik nog wel hèèl goed, want dat was de matrone. Die kwam 's zaterdags Dan kwamen de klanten bij haar in het kantoortje, wat achter in de winkel was, betalen. Ze hadden pakjes gekregen: vandaag zoveel sokken en morgen lakens, wat ze nodig hadden. De winkeliers hadden namelijk weinig voorraad, veel minder dan tegenwoordig. En als ze dus, zeg maar, een pak wol hadden verkocht, waar twaalf knotten in zitten, dan bestelden ze bij mijn vader een nieuw pak wol. En dat kwamen ze dan meestal halen, of het ging met de bode. Dan werd het bezorgd. En 's zaterdags moesten ze bij mijn tante komen betalen. Dan kregen ze een kopje koffie.

I-1: Dat waren dus de winkeliers die bij uw ouders kochten en die moesten dan zaterdag komen betalen. Maar dan was hun eigen winkel toch ook open?

G: Dat weet ik niet meer precies. Ja, ik denk het wel, ja. Maar dan zat tante daar, alleen maar daarvoor.

I-1: En uw tante, die heeft u goed gekend?

G: Ja, die heb ik nog verzorgd tot ze overleed.

I-1: Toen uw vader als compagnon in die zaak kwam, was hij toen al getrouwd?

G: Nee, want ik herinner me van dat hij ... Nee, hij woonde nog op de Herengracht, gewoon bij zijn ouders. En hij werd dus eerste bediende in de zaak. En ernaast was een kapperszaak met twee kappers, twee broers. En een parfumerie en zo erbij. En die hadden een dochter en dat was mijn moeder.[Louisa Hermina (Louk) Susan, geb. Leiden 11-11-1908 als dochter van Martinus Adrianus Susan en Johanna Catharina Hoefsmit] Mijn moeder werd dus door haar vader gestuurd naar de winkel van mijn vader. Wat dat was zo'n leuke jongeman en dat moest maar wat worden!

I-1: Aha, zo ging dat!

G: Toen zijn ze getrouwd [3 juni 1930] en hebben ze er boven gewoond.

I-1: Uw moeder, ging die toen ook meewerken in de zaak?

G: Nee.

I-1: Nooit gedaan?

G: Nee. Nee, het was een huisvrouw.....(onverstaanbaar). Ze was telefoniste, geloof ik, vòòr die tijd. Ze had M.M.S. gedaan. Telefoniste. Maar verder, als je getrouwd was dan ... Dat hoefde niet.

I-1: Maar had de zaak van uw vader invloed op uw leven?

G: Ja, enorm! Als je er boven woont, natuurlijk! Ik kende al het personeel. En die deden ook wel gezellige dingen soms met me. Ik droom het ook nog vaak, dat ik daar weer loop in de winkel en dat ik dan ... Het heet dus echt een zaak, hoor. En dan kwam ik op het kantoor. Daar zat mijnheer Van der Heiden, en dan maakte die een gezellig praatje. Nou ja, zo deden ze allemaal zoals je met kinderen eigenlijk doet als je ergens werkt. Want ik had niet de indruk dat het echt hard werken was.

I-1: Nou ja, het was anders natuurlijk. Hoeveel personeel was er in de zaak van uw vader?

G: Eén op kantoor. Eén reiziger, die dus alleen maar z'n spullen kwam halen in het begin van de week en langs de klanten ging van: "is dit niks voor jou of dat niks voor jou?" En drie verkopers, waarvan één de pakjes moest inpakken en zo.

I-1: Dan kwam er iemand van buiten, van Zoetermeer. Die bestelde bij uw ouders, of bij uw vader, materiaal. Ondergoed, pyjama's, handdoeken, wat ze ook maar verkochten. Dat nam hij dan niet mee. Dat werd ingepakt en door een bode naar Zoetermeer gebracht?

G: Ja, tenzij het natuurlijk weinig was. Een paar sokken die ze tekort komen, die namen ze zelf mee. Maar d'r ging elke dag, ging de handkar naar de Kaasmarkt waar de bodes allemaal stonden. En dan werden de pakjes daar afgegeven en dan in de dorpen naar de winkeliers gebracht. Weet ik ook nog wel heel goed. Met die handkar over de Haarlemmerstraat te lopen en die pakjes wegbrengen.

I-1: En uw tante die inde het geld 's zaterdags en schonk koffie, zei u?

G: Ja. En ze was zòò (geeft omvang aan) dik! Dus ze zat daar achter de tafel. Dan kwamen de heren om de beurt.

I-1: En dat waren natuurlijk allemaal trouwe klanten, neem ik aan?

G: Ja. Ik heb nog wel een lijst wie de klanten waren. Die zit trouwens hier in, denk ik (wijst naar map met papieren), of boven, in het andere boek van tante. Dat weet ik niet. D'r waren er een stuk of zestig, denk ik, in de omgeving.

I-1: Dat was best wel veel, ja.

G: Ja.

I-2: Konden uw tante en uw vader goed leven van het inkomen wat de groothandel opbracht?

G: Tante zeker, want die ging een paar keer per jaar naar de baden in Duitsland. (Lacht).

I-2: Voor haar gezondheid?

G: Mmm ja, of zich te laten verwennen! (Allen lachen)

I-2: Een soort wellness?

G: Ja. Ze had geen kinderen, en oom was ook zo. Ze hadden honden, één hele grote Newfoundlander en een pekineesje. Ik dacht van allebei twee, maar weet het nou niet zeker. Dat waren haar kinderen! En die wilden niet eten. Toen ze op de Rijnsburgerweg woonden, dan ging ze met die honden in het Leidse trammetje naar Oegstgeest en helemaal naar de Hoge Rijndijk. En op het achterbalkon van de tram, daar kregen die honden hun eten, en dan aten ze het wèl op.

I-1: Dan hadden ze wel beziens....eh, ze waren bezienswaardigheden?

G: Ja, het was echt zo'n ...(onverstaanbaar) stel met z'n tweeën. En mijn vader kon er ook wel.....ja...

I-2: Kon er goed van leven?

G: Jawel, maar hij is altijd - dat heb ik ook geërfd - niet van het geld uitgeven. Gewoon heel zuinig. Ook als het er is. Waarom zou je?

I-1: Moest u soms bijspringen? Helpen?

G: Niet echt. Nee. Als ik het leuk... Ja, soms wel eens. Veel pakjes inpakken. Maar voornamelijk gewoon daar spelen. Wat heel erg leuk is: het pand had twee winkels eigenlijk. En wij woonden ... Onze ingang was in het midden naar boven. En boven één kant [nr. 43a] woonden we, maar boven de andere kant [nr. 45] waren allemaal magazijnen, drie verdiepingen hoog. Dan was er halverwege een gat gemaakt in de eerste verdieping in de vloer, en de verdieping daarboven ook. En in het dak daarboven was een katrol en daar hing een touw aan zodat je de pakjes niet allemaal op de trap naar beneden hoefde te dragen. Er waren wel hekjes om gezet, maar wij gingen als kinderen aan dat touw hangen en dan slingeren, en dan over naar de andere kant. Als ik dan vriendinnetjes over had, die wilden dáárom komen spelen natuurlijk. En verstoppertje spelen, want we hadden natuurlijk heel veel ruimten waar je je kon verstoppen. Later, toen het leeg was, natuurlijk niet meer, want het eind van de oorlog was alles op. En helemaal aan het eind van dat magazijn allemaal, daar was een balkonnetje, zoiets als dit (gebaart naar eigen balkon). Dat was de enige plek waar we buiten konden zijn.

I-1: U vertelde dat er al een soort inkoopcombinatie was, hè? Van vijf bedrijven, vijf zaken die dan gezamenlijk inkochten. Kochten die allemaal in in Leiden of ook vanuit....

G: Nee, want het is, het zat in Amsterdam. En die anderen kwamen ook uit andere gemeentes. Misschien dat ze gezamenlijk korting kregen als ze met z'n vijven hetzelfde kochten.

I-1: En u noemde een naam? Wat was dat?

G: "De Vijf Vliegen". En het kan ook zijn, dat is in het restaurant waar ze zaten altijd. Dat weet ik niet zeker. Maar in ieder geval heette het "De Vijf Vliegen".

I-1: Wie heeft de zaak overgenomen? Eén van u?

G: Nee. Het is verkocht. Het ging ook niet echt goed meer. De Koreaanse oorlog had veel kwaad gedaan. Er werd geen winst meer gemaakt. En mijn vader was, zoals ik zei, eigenlijk helemaal geen zakenman. Dus die heeft niet het onderste uit de kan gehaald. Een beetje moe van. En toen is het verkocht.

I-2: De Koreaanse oorlog, wat had die voor invloed? Specifiek? U zegt: door de Koreaanse invloed. Wat had Korea er mee.....

G: De Koreaanse oorlog, die had helemaal op de economie hier invloed.

I-2: Die had een negatief effect op de Nederlandse economie?

G: Ja. Als je er in zat, is dat vanzelfsprekend, hè? Zoals nu hebben we ook een crisis gehad. Dat was toen ook een behoorlijke crisis.

I-1: Weet u nog welk jaar de zaak overgenomen is?

G: Ik zeg uit mijn geheugen: 1972.

I-1: Heeft uw vader nooit spijt gehad dat hij... geen gemeentesecretaris....

G: Nee. Hij deed het niet meer met plezier. Mijn moeder was inmiddels overleden.

I-1: Nee, ik bedoelde: heeft hij geen spijt gehad dat hij geen gemeentesecretaris geworden is?

G: Dat denk ik wel.

I-1: Dat wel?

G: Dat denk ik wel. Maar dan is hij ook weer zo van: nou ja, dat heb ik niet gedaan. Jammer dan!

I-1: Kon u nog ruilen in de oorlog? Materiaal voor voeding?

G: Ja. Klosjes garen. Eén ding weet ik nog. Hij had een Chinees als klant. Ik weet niet meer waar vandaan. En die heette Hu Chang. En die ruilde dan spulletjes. En dan kregen wij pindablokken. Die noemde wij de Pindachinees. Niet omdat hij dus zelf een pinda was. Maar dan hadden we een soort koeken met pinda's in suiker. Dan had je wat te eten.

I-1: Ja, dat was in de oorlog wel belangrijk, denk ik.

G: Ja.

I-1: Nou, dan gaan we nu door over ...

I-2: Mag ik nog even een vraag stellen? Hou oud was uw vader toen die stopte met de groothandel?

G: Hij is van 1903 of 1905 [19-1-1904], en hij stopte in 1972. Dus ...

I-1: Achtenzestig, zoiets.

G: Ja.

I-1: Zevenzestig, achtenzestig.

I-2: Toen ging hij als het ware met pensioen?

G: Ja.

I-1: Gaan we verder over uw leven. U woonde dus in de Haarlemmerstraat. U bent naar de Haanstra-opleiding voor kleuters geweest en uw eerste baan was in Hilversum, zei u.

G: Ja. Klopt.

I-1: Hoe was dat?

G: Enig! Nou, aan de ene kant: ik ging dus zó van huis op kamers daar. En dat is natuurlijk wel even wennen. Dus ik weet van de eerste weken dat ik dacht als ik uit school kom: nou is het vier uur en wat moet ik nou tot morgen? Maar ik ben er heel goed opgevangen, en het was ook een goeie school, de Hilversumse Schoolvereniging. En daar werkten de kinderen... Nee, op school zaten de kinderen van alle mensen van de radio-omroep, toen nog. Een hele bekende, De Troje (hij is net overleden), Raymond Serré, en Broekhuizen. Die had ik allemaal als kleutertjes in mijn klas. Ik heb daar ook Gerrit den Braber ontmoet. Dat is ook een AVRO-man. Hij is inmiddels ook overleden. En die had mij gehoord of gesproken, en die zei: "Waarom kom je niet bij Minjon?" Dat is de jeugdomroep van de AVRO. En daar heb ik dus een poosje omroepwerk gedaan. Dat was wel heel leuk! Als ik niet een vak had gehad, dan was ik daar misschien wel blijven hangen. Want die cursus waar ik toen mee zat, die groep, die zijn allemaal in het omroepwezen gebleven.

I-1: De leerlingen van uw klas?

G: Nee, ikzelf ook even, als vrije tijd. Ja, de kinderen in mijn klas ook, een heleboel.

I-1: Dus u heeft kinderen in de klas gehad, die een beetje aan de basis van de TV ook hebben...

G: Ja.

I-2: En u was, begrijp ik, kleuteronderwijzeres?

G: Ja.

I-2: En die Kweekschool, die Haanstra-Kweekschool, leidde die alleen op voor kleuteronderwijzeres of ook voor de lagere school?

G: Nee, alleen voor kleuters nog.

I-2: Heeft u daar nog specifieke herinneringen aan, aan die Haanstra-Kweekschool?

G: Nou, wel van een enige tijd. Ik ben wel een sociaal iemand, en ik heb dus - had ik op de H.B.S. ook al - in het bestuur gezeten. Ben ook voorzitter van de schoolvereniging, leerlingenvereniging geweest. En heel veel toneel gespeeld. En veel feesten ge..., gemaakt. Ik kon gelukkig goed leren, dus dan kan je dat permitteren.

I-1: Werd u door de studentenverenigingen ook uitgenodigd? Want de Haanstra-opleiding was een meisjesopleiding natuurlijk.

G: Klopt, ja.

I-1: En de studenten was destijds nog veel een jongensaangelegenheid...?

G: Klopt. Ze kwamen allemaal voor de meisjes bij ons, ja. En er zijn ook meisjes leerling geworden daar, uit Groningen of Friesland of weet ik waar, omdat ze dan misschien aan een student zouden blijven hangen.

I-1: Op de Haanstra kleuterschool?

G: Ja, daar was een internaat bij.

I-1: Ja, daar was een internaat bij, om de hoek.

G: Op het Rapenburg.

I-1: Ik hoef niet precies de details te weten van de opleiding, wat dat allemaal inhield. Maar ben wel benieuwd: werd er al pedagogiek gegeven?

G: Ja.

I-1: Hoe ga je om met kinderen?

G: Ja.

I-1: Dat werd dus al.....Het was niet alleen leren plakken...

G: O, nee, helemaal niet! Het waren de normale vakken, maar vooral ook pedagogiek, methodiek. En ik ben dus zelf ... ontdekt door de toenmalige directrice. Die zag wel wat in me, dat ik iets meer kon dan alleen maar kleuterleidster zijn. Dus die zei: "Je moet maar pedagogiek gaan studeren". Dus toen ik in Hilversum werkte, toen ben ik aan de Nuts Universiteit, heette dat toen, in Amsterdam, ben ik pedagogiek gaan studeren. En dat was de cursussen op woensdagmiddag, vrijdagmiddag en zaterdag. Moest ik dus elke keer naar

Amsterdam. En daar heb ik pedagogiek, psychologie en methodologie en nog in ieder geval een paar van die vakken gedaan.

En toen ik drie jaar kleuterleidster was geweest, toen vond de directrice het tijd dat ik terugkwam naar Leiden. Toen heb ik één jaar gewerkt op de kleuterschool die hoort bij de Haanstraschool, hun eigen opleidingsschooltje. En het jaar daarop ben ik gewoon lerares op de Haanstraschool geworden, in pedagogiek/psychologie.

I-1: Dus u woonde in Hilversum, u werkte als vrije tijd bij Minjon, de AVRO-jeugdromp was dat?

G: Ja, als hobby eigenlijk.

I-1: Als hobby. U volgde cursussen op de Universiteit in Amsterdam in pedagogiek. En toen zei de directrice van de Haanstra: "Kom maar terug naar Leiden". Maar wat had ze dan voor u in de aanbieding?

G: Leraar op school.

I-1: Leraar op de Haanstra; dat was een stap vooruit?

G: Ja. En dat was ook heel leuk, want een deel daarvan was de praktijkopleiding. En dan moesten de... De leerlingen moeten stages lopen op de verschillende kleuterscholen, toen nog. En daar is begeleiding bij nodig. En dat was mijn taak, om dus op alle kleuterscholen waar iemand dan z'n stagedag had, te beoordelen.

I-1: En vond u dat leuk werk?

G: Ja.

I-1: Dus u had veel contacten buiten de school?

G: Ja. Dan had ik een klein brommertje en dan ging ik naar de Maresingel of dan naar de... school, noem maar op. Ik kende ze allemaal. De openbare, hoor.

I-1: Hoe lang heeft u dat gedaan?

G: Even kijken... ik denk een jaar of zes. Maar na drie jaar ben ik getrouwd en het vierde jaar kreeg ik een kind. En toen ben ik het minder gaan doen. En toen de tweede kwam, toen ben ik gestopt.

I-1: Maar u mocht door blijven werken na uw huwelijk!

G: Ja.

I-1: Dat was speciaal!

G: Ja.

I-1: Dat kwam omdat u een speciaal beroep had?

G: Nee, dat was wel modern! Ja, dat was daar toen wel..., dat was daar gewoon.

I-1: Maar was u dan geen ambtenaar?

G: Nee, het was particulier. Ik heb ook geen pensioen daarvan. (Lacht). Ja. Maar dat was een mooie tijd.

I-1: Ik heb nog een vraag. U stopte toen u twee kinderen had met werken. Bent u toen nog weer gaan werken bij uw vader? Bent u daar misschien nog ingeschakeld geweest?

G: Nee.

I-1: U bent thuisgebleven met twee kinderen. Had u nog activiteiten?

G: Op dat moment niet. Maar ik had een man die wèl ouderwets was. Die wilde pas trouwen - want we kenden elkaar echt al wel lang - pas trouwen als hij het geld verdiende. Samenwonen was er ook nog niet bij. (Lacht). En, nou ja, en de vrouw hoort thuis te zijn!

I-1: Hoe heeft u uw man leren kennen?

G: In school. We waren klasgenoten op de H.B.S.

I-1: Dus na uw opleiding bent u uw man weer tegengekomen, bent u uw eigen klasgenoot weer tegengekomen en...?

G: Nee, het is altijd een beetje "aan" gebleven.

I-1: O, dat wel?

G: Het is wel eens uit geweest, maar als we uitgingen, dan deden we dat toch wel weer met elkaar.

I-1: Wat is uw man na de H.B.S. gaan doen?

G: Medicijnen.

I-2: Medicijnenstudie?

G: Patholoog-anatoom geworden.

I-2: Ah, ja.

I-1: Hoe oud was u toen u trouwde?

G: Moet ik even uitrekenen. In '61? [11-10-1962] Ik was in ieder geval vrij oud. Zesentwintig, ja.

I-1: Toen u terugkwam naar Leiden, waar ging u toen wonen?

G: Ik heb een kamer gehuurd in Leiden aan de Lammenschansweg [in 1959 nog: Kamerlingh Onneslaan 3], hoek Lorentzkade. En dat was een weduwe, die verhuurde haar beneden voorkamer. En daar heb ik een jaar gewoond, en toen kregen we echt trouwplannen. En toen

heb ik nog eventjes bij mijn vader boven gewoond om geld te sparen. En toen heb ik nog even toen gewoond in het huis van mijn zus aan de Sterrenwacht, want die was een jaar in Amerika. En dat huis aan de Sterrenwacht, dat had ze nog aan.... En van daaruit ben ik getrouwd. En toen een half jaar later was ons eigen huis klaar, wat we lieten bouwen in Hazerswoude-Rijndijk. En dat was daar, omdat het salaris van student - nou ja, arts toen nog, hij was in opleiding - zo laag was dat je niet dichterbij iets kon kopen. Dus we hebben gewoon met een notaris samen een cirkel om Leiden getrokken van: waar kun je nog betaalbaar wonen? Dat was, geloof ik, twintigduizend gulden of zoiets.

Daar zijn ook mijn kleine kinderen groot geworden, die twee. Ik had toen twee meisjes. En toen de jongste van die twee een half jaar was, overleed mijn moeder. En vlak daarvóór was de tante, waar alle zaak om draaide, was weduwe geworden. Nee, dat is niet waar, dat was ze al langer. Maar die kon niet meer in haar huis de trap op. En die wilde nog wel in haar woning blijven. En toen hebben we besloten dat wij bij haar in gingen trekken, met de twee kleine kinderen, zodat ik voor tante kon zorgen en hebben wij dus de bovenverdieping gehad.

I-2: Dat was de villa aan de Rijnsburgerweg?

G: Nee, daar zit een tussenstukje. Die villa, die heeft ze verkocht omdat tante en oom erg op hun vrijheid gesteld waren. En die hebben vlak na de oorlog verplicht inwoning gekregen. En dat vonden ze zo vreselijk! Dat konden ze helemaal niet hebben. Dus toen hebben ze in hun achtertuin, wat weiland was, een andere villa gebouwd. En dat is wat nu de Antonie Duycklaan [nr. 2, later 12?] heet, waar de Leidse Hout tennisbaan aan ligt. In die hoek in die villa hebben ze gewoond. En daar hebben ze mijn oma, dus haar moeder [Janna Niemantsverdriet, overl. 7-3-1963, geb. 9-10-1868 Charlois, weduwe van Leendert Eichhorn, geb. 31-3-1865 Charlois, overl. Leiden 30-7-1944], ook weer in huis gehad, nadat haar man overleden was. Maar toen die tante dus alleen overbleef, toen ben ik daar in getrokken. En ondertussen hebben we in het tussenstukje tussen de twee villa's een bungalowtje gebouwd voor mijn tante. Eigenlijk, wat men altijd nu zegt van: je moet je familie in je buurt hebben. En daar is later mijn vader bij die tante ingetrokken. En toen heb ik toch weer voor mijn vader tot zijn overlijden kunnen zorgen.

I-1: Dus u was al vroeg mantelzorger?

G: Ja. Het grappige is, maar dat hoeft verder..... Nou ja, mijn zoon, die heeft een huis waar nogal wat ruimte is. En hij zegt: "Dat is voor als één van de opa's of oma's komt te overlijden, voor de ander".

I-1: Dat is wel lief!

G: Dat had hij al jong van ons geleerd.

I-1: Dat was een behoorlijk stuk grond wat de tante dan had!

G: Ja, het hele straatje.

I-1: Dat is een lang eind, tot aan de tennisbaan!

G: Ja. Nou... ja. Een meter of veertig, vijftig, denk ik.

I-1: En deed u dat met plezier, dat mantelzorgen?

G: (lacht) Nou, die tante was dol op mannen, maar niet op vrouwen. (Lacht). Dus ik deed niks goed en mijn man dee... Oh, wat was dat práchtig als hij een stukje van een boom had gesnoeid. "O, wat heeft ie dat mooi gedaan". En wat ik deed....

I-1: Had u dan helemaal geen tijd voor uzelf om iets leuks d'r bij te doen?

G: Jawel! Want ik ben toen begonnen aan... Dat heeft mijn leven helemaal veranderd... Mijn man was toen... is een echte zeiler, een wedstrijdzeiler en ook wel een bestuurder. En die zat in het bestuur van de watersportvereniging "De Kaag". En had ook als portefeuille: het jeugdzeilen. En we hebben... geïntroduceerd in Nederland een jeugdboortje. En dat is een Engels ontwerp, wat in de wereld al wel bekend was, maar in Nederland niet gelukt is. En we hebben met wat vrienden van "De Kaag" een aantal gekocht en zijn wedstrijden begonnen. Dan praat ik over 1973.

En ik ben in Nederland een vereniging begonnen van dat kleine bootje. Daar ben ik dus nu nog steeds bij. En dat heeft mijn leven gevuld daarna, want dan ga je naar Engeland om te varen. Je neemt de kinderen mee, neemt andermans kinderen mee. Ik ben secretaris van de internationale klasse-organisatie geweest. Nou, dat vult je leven gewoon verder!

I-1: Die bootjes, waren dat de "Optimisjes"?

G: Bijna hetzelfde. Ik heb ze gelijk geïntroduceerd bij ons thuis. Maar dit is dan de Kadette tweemansboot. Maar goed, dat vulde dus dan het leven verder, en daarna ook nog.

I-1: Dus met uw man bent u daar de hele tijd mee bezig geweest?

G: Ja, hij meer met het organiseren ook van de vereniging en ik meer met de jeugdafdeling daarna.

I-1: En organiseerde u dan kampen, of lessen, of...

G: Wedstrijden, waar ze aan deel konden nemen. Maar ik heb ook een wereldkampioenschap georganiseerd, met anderen samen, maar wel als secretaris van de vereniging. En ik had niet veel ervaring in het organiseren daarvan, maar het is weer zó leuk! Zoveel mensen te leren kennen, uit andere landen.

I-2: Uw man, die was patholoog-anatoom. Waar is hij gaan werken toen hij klaar was met z'n studie?

G: Leiden.

I-2: In Leiden?

G: Ja.

I-2: Aan de Universiteit?

G: Ja. En later heeft hij een eigen laboratorium opgericht.

Maar door mijn activiteiten, vooral op dat zeilgebied, ben ik enorm veranderd! Want ik was natuurlijk het vrouwtje wat, nou ja, achteraan hoorde. Dat was ik niet meer, ik had een eigen leven. Toen zijn we uit elkaar gegroeid en dan ... toen ging het huwelijk uiteindelijk kapot.

I-1: Maar u bent wel in die wereld gebleven!

G: Ja. Ik heb mijn nieuwe man dus daar ontmoet, in die wereld. Die had niet dat jaloerse van: een vrouw moet na mij komen.

I-1: Dus uw huwelijk is eigenlijk gestrand op het feit dat uw man een beetje ouderwets was en vond dat de vrouw niet al teveel activiteiten moest ontwikkelen?

G: Ja. Niet alleen, er zit méér tussendoor natuurlijk, hè? Het was ook de tijd van ... het vrije seksleven. En dat is natuurlijk ook heel verleidelijk als je vrienden het allemaal wat makkelijk nemen. Netjes gezegd. (Lacht).

I-1: Hoe lang bent u dan getrouwd geweest?

G: Met hem? Twintig jaar.

I-2: Hoe oud waren de kinderen toen jullie uit elkaar gingen?

G: De oudste was net in Engeland, was achttien. En de volgende zestien en de jongste vijftien, veertien.

I-2: Er zijn drie kinderen uit uw huwelijk geboren?

G: Ja. Een zoon erachter. Daar was 't het moeilijkste voor!

I-2: En toen u gescheiden bent, bent u toen op de Rijnsburgerweg blijven wonen? Of bent u ergens anders gaan wonen?

G: Ik ben weggegaan, want ik vond dat de man en de kinderen... Eh, ja, kinderen gaan vóór, die moeten niet uit hun omgeving gehaald worden. En mijn man die was al... wilde daar wel blijven. En ik ben dus met deze huidige vriend, hè... Hij zou ook bij zijn vrouw weggaan. En toen zijn we allebei gaan zoeken naar iets. Toen zei een zusje van mijn man: "Ik heb nog een pandje leegstaan in Amsterdam. Waarom proberen jullie het daar niet even samen?" En toen hebben we heel gezellig met z'n tweeën een hele winter in Amsterdam gewoond. En ik had geen werk, dus ik had alle tijd. En hij had een nogal vrij beroep. Heel, heel fijn, echt midden in Amsterdam! Ik ben echt wel een stadsmens, dus dat was heel leuk!

En toen kwam... - even denken - ja, toen kwam Pieter, dus de zoon - die was vijftien en zat op het Rijnslands (lyceum)... En die voelde dat de jongelui een beetje grip op hem kregen, waar hij niet helemaal mee overweg kon. En die heeft toen gezegd: "Mam, ik wil eigenlijk weer bij jou wonen". Want, mijn ex-man was bezig met andere vriendinnen, wel en niet en... Nou, ja, in ieder geval te weinig thuis om goed leiding te geven.

En toen heb ik... Ik had het middenhuisje. Want ik heb met mijn echtgenoot toen in het grote huis gewoond. Niet aan de Rijnsburgerweg maar die... Het middenhuisje had ik verhuurd aan een Pool die hier voor de Universiteit werkte. En daar heb ik de huur opgezegd, en daar ben ik zelf gaan wonen.

I-2: In het middenhuisje?

G: In het middenhuisje, in de bungalow.

I-1: Dus uw man woonde daar bij?

G: Nee, die had inmiddels een vriendin ergens.

I-1: Die kinderen waren weer met uw man ook meegegaan?

G: Nee, alleen de jongste zoon. De anderen waren al uit huis. De oudste was in Engeland en de tweede was toen in Breda, voor opleiding. En de zoon, die voelde zich natuurlijk verloren. Begrijp ik wel.

En dus toen hebben we daar gewoond, en daar heeft hij ook zijn examen gedaan. Dat ging gelukkig heel goed. En elke dag om vier uur zorgde ik dat ik er was, als ze uit school kwamen. En theedrinken, en vertellen en zo. Dan nam hij ook z'n vrienden mee. Dat is gelukkig helemaal goedgekomen.

I-1: Dat is mooi!

G: Toen heeft Jan-Willem zijn dochter ook nog bij ons gewoond, een poosje. En toen werd dat huisje ons wat te klein, en te somber, want het zit helemáál ingebouwd. En ik kon er niet helemaal meer tegen, want ik heb een beetje ruimte, een beetje lucht nodig. Toen hebben we een huis gekocht aan de Rijndijk in Zoeterwoude, aan het water. En daarna dit. Het werd alsmaar groter.

I-1: Zullen we weer even pauzeren nu?

G: Dat is goed.

(Vervolg van gesprek na de pauze)

I-2: Ik wilde u nog vragen over uw vader. Die is in 1972 gestopt met de groothandel. Heeft ie daarna nog dingen gedaan die met Leiden te maken hebben?

G: Nee, behalve dat ie actief is bij de voetbalvereniging, A.S.C. Dat was ie altijd al en daar is hij ook erelid en daar doet, deed hij de ballotage nog. En verder bridgen, bij de D.D.S., die "De Downslag", geloof ik, heette. Een bridgeclub. [Leidse Bridgeclub De Down Slag, opgericht 1 maart 1948] En hij had een paar vriendinnen waar hij boodschappen voor deed. (Lacht).

I-2: Waarom was die ballotage nodig, voor die voetbalclub?

G: Een beetje elitair. A.S.C. is toch de ... ja, elitaire voetbalvereniging. Is in Oegstgeest nu en niet voor niks natuurlijk.

I-2: Ja. Weet u toevallig waar A.S.C. voor staat?

G: Ajax Sportman Combinatie. Het is één van de oudste voetbalverenigingen van hier. Uit 1892, zoiets, heel oud!

I-2: Ja. En dat heeft ie een hele tijd gedaan? Dat ie daar bij betrokken was?

G: Ja. En cricket ook.

I-2: Cricket ook nog! (Lacht).

G:(onverstaanbaar) ook nog. Als kind heb ik ook heel mijn jeugd zondags op het voetbalveld of op het cricketveld doorgebracht. Want dan ga je met je vader en moeder mee.

I-2: Ja.

G: Was ik daarnet vergeten te vertellen eigenlijk.

I-1: Ik wil graag nog iets weten van, iets over Leiden weten. Leiden was vroeger een arme stad. Dat is het heel lang geweest. U woonde in de binnenstad. Hoe heeft u dat ervaren?

G: Daar heb ik niks van gemerkt, dus eh... Maar ik denk ook dat Leiden, of de Haarlemmerstraat... Het is natuurlijk heel beperkt, dat stukje waar je woont. Dat waren de middenstanders die nog wel wat geld hadden. En de armere mensen zitten natuurlijk veel meer naar buiten. En ook mijn school was ook een echte eliteschool, een opleidingsschool. Dus daar heb je ook niet veel mee te maken. Alleen dat taaltje spreken...

I-1: Dat Leids?

G: Dat kan ik als de beste!

I-1: Maar goed, achter de Haarlemmerstraat, aan de andere kant naar de Vestkant toe, dat was toch het héle arme deel?

G: Ja, die kant. Ja.

I-1: U kon, mocht niet buiten spelen, maar liep u daar wel eens? Ging u daar wel eens naar toe?

G: Nee. Toen ik een jaar of vijftien was, kwam ik er wel, want mijn vader had een garage in de Caeciliastraat. En daar mocht ik padvinderij houden. Maar als kind kwam ik daar niet, nee.

I-1: En u woonde dus op de Haarlemmerstraat, en aan de andere kant was de Apothekersdijk.

G: Ja.

I-1: Hoe lang liep dat huis door? Hoe ver ging dat huis tot aan de Apothekersdijk? U had geen tuin. Waren die huizen helemaal aan elkaar vast gebouwd?

G: De anderen hadden wel een tuin. Bij ons was de tuin volgebouwd met magazijnen. Ons pand was langer dan de andere panden naast ons ook.

I-1: En dat was al zo toen u daar kwam wonen? Dat was dus al?

G: Ja. En het pand van mijn opa er naast, “Suzan” [Susan?] heette dat, was ook zo lang en dat bouwde aan tot aan de Apothekersdijk door. Want die woonde weer aan de Apothekersdijk en had de zaak aan de Haarlemmerstraatkant. Dus dat liep helemaal door. En bij ons tot aan de achterburen. En wat daar zat, weet ik niet meer. En er zat een poort tussen. De poort is nu weg, geloof ik. Er zitten wel vaak op nog meer plaatsen nog poorten. Bij ons is die, geloof ik, weg.

I-1: U woonde middenin de stad. Mensen die naar de bioscoop gingen, iedereen kwam eigenlijk een beetje wel door de Haarlemmerstraat heen. En dat heette ... had een bepaalde naam, geloof ik, hè? De pantoffelparade?

G: De stijfselbaan.

I-1: De stijfselbaan, dat was het! Ging u die stijfselbaan ook wel eens lopen?

G: Nee, ik hing uit het raam! (Iedereen lacht). Dat noemden wij ook “uit het raam hangen”. Ook met 3 oktober. Ik hing alleen maar uit het raam. Ik hoefde de stad niet in. Iedereen kwam langs, ja. En dan ging het tot aan het station, hè. De Steenstraat en de Haarlemmerstraat.

I-1: Maar er was geen verbod van uw ouders? U zou - als u gewild had - had u die wandeling ook kunnen maken? Met vriendinnen en ...

G: Het was ook niet gevaarlijk. Helemaal niet. Het was gewoon heel onschuldig. Je keek naar elkaar en ja.... Wat we nu flirten noemen, denk ik. Laten zien dat je er bent.

I-2: Had u thuis seksuele voorlichting gekregen?

G: Nee. Mijn moeder was preuts, en mijn vader eigenlijk ook, denk ik. Nee, heb ik van mijn zusje gekregen. En die had het ook weer van vrienden of zo. Eén ding: we hadden een hondje. En daar liep een ander hondje achter aan. En dat hebben ze aangegrepen om te vertellen van wat die hondjes nou aan het doen waren. Maar verder niet, nee.

I-2: En wist u in die tijd, of hoorde u wel eens over homoseksualiteit?

G: Nee! Nee.

I-2: Daar werd totaal niet over gesproken, maar....?

G: Toen ik zestien was, wist ik het nòg niet. We hadden dus de leraar op de H.B.S., mijnheer Hoppe. [E.J. Hoppe, o.m. 2^e conrector Rembrandt-lyceum en leraar H.B.S.] Hij is honderd geworden. En het was een vrijgezel. Was een vrijgezel. En daar merkte je ook verder niets aan, hoor! Of die... Hij was vast wel homo. Achteraf, denk ik wel, op de manier waarop die deed. Maar daar merkte je ook echt niets van. Nee, werd niet over gesproken.

I-1: Wat voor invloed heeft de Remonstrantse Kerk op uw leven gehad? Bent u daar uw hele leven bij gebleven?

G: Ja. En dat... Ja, hoe komt dat? Het geeft een heel veilig, prettig gevoel dat je zelf mag bedenken wat je d'r van vindt. De... d'r wordt je niets, geen enkele wet voorgeschreven, behalve, ja, de liefde! Voor de medemens. Daar komt het eigenlijk.... En je eigen verantwoording, wat je d'r zelf van maakt. We werden dus niet gedwongen om naar de kerk te gaan. Ik ging wel naar de kinderkerk, maar ook als een soort voorlichting. En het is zo vrijzinnig als maar kan. Met wel verplicht: goed nadenken. En dat is het nu nog steeds.

I-1: En zo heeft u de kinderen ook opgevoed?

G: Ja.

I-2: En de kinderkerk, dat was dan tijdens de kerkdienst?

G: Ja.

I-2: Dan ging je als kinderen de kerk uit en ging je apart...

G: Ja.

I-2: Had de Remonstrantse Kerk ook een zondagsschool?

G: Ja.

I-2: Daar bent u ook naar toe geweest?

G: Dat weet ik niet meer. (Lacht).

I-2: Heeft u geen herinneringen aan?

G: Nee. Ik geloof zelfs dat de kinderkerk niet in de Remonstrantse kerk was, nu achteraf. Ik weet nog wel waar dat was. Dat was bij "Annie's verjaardag" (restaurant), de Stille Rijn heet dat.

I-2: Daar was die kerk?

G: Daar was mijn zondagsschool.

I-2: Daar was uw zondagsschool?

G: Ja. Ik weet dat ik witte kniekousjes aan moest er naar toe, op zondag. En de kerk was ergens anders, dus ik weet niet meer precies hoe dat dan...

I-2: Het kerkgebouw weet u niet meer...?

G: Jawel, het kerkgebouw wel, aan de Middelweg, een schuilkerk.

I-2: O! Ja.

G: Even voorbij de Lutherse kerk.

I-2: Ja. Dat is daar weg.

G: Dat is daar weg. Ja, het gebouw is verkocht, en ze zitten nu samen met de Doopsgezinden in de Pieterskerkkoorsteeg. Eh, de Pieterskerkstraat.

I-1: Ja, ja, dat

G: Daar heb ik ook gewerkt, de laatste jaren. Tien jaar, tot mijn pensioen.

I-1: Wat heeft u daar gedaan?

G: Secretariaat.

I-1: Ook secretariaat!

G: In de kerk van de gemeente.

I-2: Waar was dat secretariaat van?

G: Van die gemeente, de Doopsgezinde, Remonstrantse gemeente.

I-2: Ah! Ja. En dat was voor u ook gewoon een baan? Daar werd u voor betaald?

G: Ja.

I-2: Dat was geen vrijwilligerswerk?

G: Nee.

I-2: En hoeveel uur per week deed u dat?

G: Achttien, negentien, zoiets. Negentien uur, denk ik.

I-2: En dat heeft u een aantal jaren gedaan?

G: Ja, tien jaar.

I-1: Nou, dan denk ik dat ik een beetje uitgevraagd ben. Maar misschien heeft u nog iets te vertellen?

G: (lacht).

I-1: We hebben al veel onderwerpen.....

G: Ja. Op dit moment weet ik zo gauw even niet. Het is zo plotseling.

I-2: U zei nog van uw tweede man dat hij een vrij beroep had.

G: Ja, hij is eigenlijk econoom, maar hij is door zijn vader gevraagd om zijn bedrijf mede over te nemen. Gek genoeg.

I-2: Ja?

G: En die had een agentuur in vloerbedekking, voor een Belgische fabriek. Onder andere. Nog een paar dingen, maar dat heeft hij het laatst tot zijn pensionering ook gedaan. Bijvoorbeeld deze vloerbedekking (wijst naar vloerbedekking in haar woonkamer). Maar ook... liefst dit: sisal en kokos, maar ook gewoon tapijt. Veel tapijten, en zo. En dan je natuurlijk heel erg lekker je eigen baas.

I-2: Ja. Goh, maar vergelijkbaar met uw vader! Die gemeentesecretaris was en ook dus totaal veranderde van werk. Zo heeft uw tweede man dat dus ook gehad!

G: Helemaal anders!

I-2: Een opvallende gelijkenis, zou je haast zeggen!

G: Ja.

I-2: Nou, ik geloof dat wij klaar zijn met vragen, hè?

I-1: Ja.

Korte inhoudsopgave interview

Blz. 1, 2 Kindertijd. Kleuterschool. Lagere School

Blz. 3, 4 Middelbare School. Haanstra Kweekschool

Blz. 5, 6, 7 Periode W.O. II

Blz. 8 t/m 14 Textielgroothandel "De Katoenbaal"

Blz. 14, 15, 16 Banen. Pedagogiekstudie. Herinneringen Haanstra Kweekschool.

Blz. 17 Huwelijk. Kinderen.

Blz. 18 Wonen Rijnsburgerweg Leiden

Blz. 19 Activiteiten in Watersportvereniging

Blz. 20 Echtscheiding. Tweede relatie

Blz. 21 Opgroeien kinderen

Blz. 22 Activiteiten van vader na pensionering. Jeugd en wonen in binnenstad

Blz. 24 Lidmaatschap Remonstrantse Kerk

Blz. 25 Baan secretariaat Doopsgezinde/Remonstrantse Kerk